Gent on Files GOF

@rchieflink

Driemaandelijkse nieuwsbrief van 't Archief. Gent On Files vzw

Jaargang 9 - nummer 1 - januari 2009

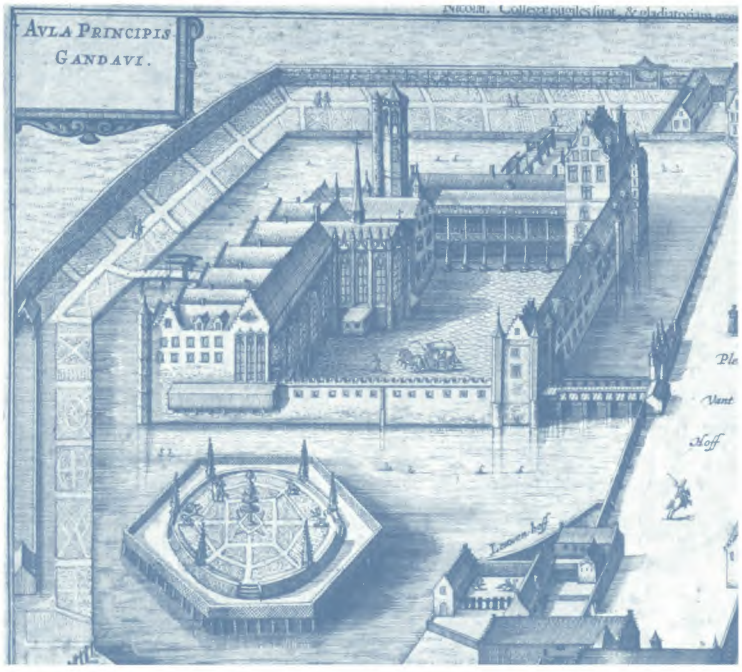

Gravure van het Prinsenhof in A. SANDERUS, Flandria Illustrata, Köln, 1641, p. 147. S.A.G., Bibliotheek nr. GSA 5/2C1.

Extra muros.

Het Prinsenhof in het archief van de Rekenkamer

Met een omvang van 4,4 strekkende km vertegenwoordigt het bestand van de Rekenkamers de grootste archiefmassa binnen het Algemeen Rijksarchief. Dit bestand omvat allerlei soorten bronnen: vooral rekeningen, cartularia en talrijke andere soorten registers, rekeningen in rolvorm, dossiers, briefwisseling, oorkonden en denombrementen. Belangrijk zijn ook de kwitanties, die de in de rekeningen geboekte ontvangsten en uitgaven moesten staven. Deze kwitanties bevatten aanvullende informatie op de posten in de rekeningen. In het Algemeen Rijksarchief worden twee verzamelingen kwitanties bewaard, namelijk die van de Rekenkamer van Rijsel en die van de Rekenkamers van Brussel. Daarnaast zijn er ook nog de bewijsstukken in verband met het zegelrecht van de Audiëntie.

De verzameling kwitanties van de Rekenkamer van Rijsel, kortweg ook omschreven als *Acquits de Lille,* omvat de bewijsstukken bij de rekeningen die werden voorgelegd aan en afgehoord door het personeel van de Rekenkamer van Rijsel, vóórdat de stad op 27 augustus 1667 door de Fransen werd ingenomen. In 1772 werden deze stukken, verpakt in 71 grote kisten, naar Brussel gestuurd, in toepassing van het zogenoemde *Traité des Limites* van 16 mei 1769. Sindsdien maken zij deel uit van het bestand van de Rekenkamers in het Algemeen Rijksarchief van Brussel.

Door een ongelukkige beslissing werd het geheel kort na de Eerste Wereldoorlog

Vervolg op pagina 2

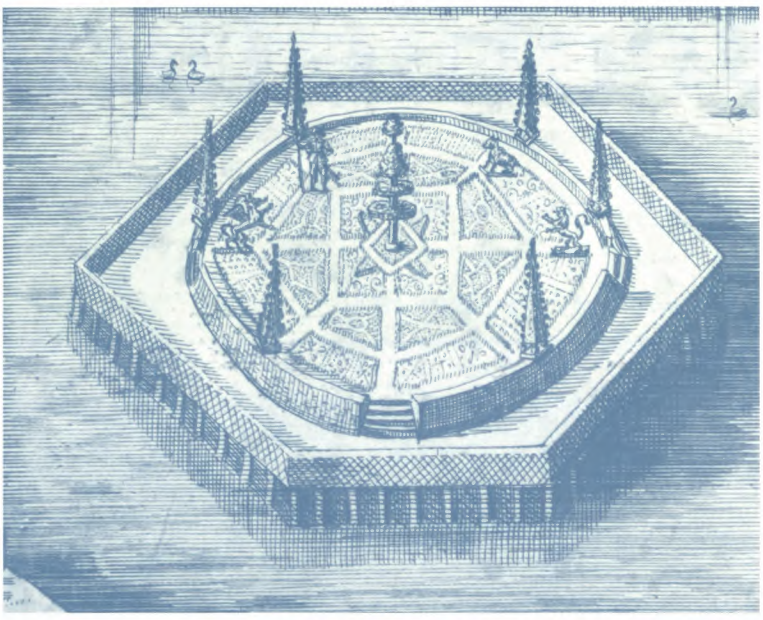

Het tuineiland op de vroegere motte, detail uit de gravure van A. Sanderus.

verminkt door de stukken op papier te scheiden van de stukken op perkament. Sindsdien bestaat de afdeling uit twee reeksen: de 'cartons' of dozen met charters en de portefeuilles met bescheiden op papier. Het geheel van de dozen bedraagt ca. 700 strekkende meter, het totaal van de portefeuilles ongeveer 200 meter.
De reeks van de dozen werd reeds in 1997 toegankelijk gemaakt. Binnenkort verschijnt er in het Algemeen Rijksarchief een toegang waarin de dozen en portefeuilles zijn samengebracht.

In deze verzameling is ook voor Gent interessant materiaal te vinden, zoals kwitanties betreffende de ammanie van Gent (nr. 10); het baljuwschap van Gent (nr. 109); confiscaties en inbeslagname van goederen van rebellen tijdens de Gentse opstand in de jaren 1384 en 1452-1453 (nr. 284); versterkingen te Gent in 1415-1416 en 1540-1541 (nr. 494); lastgeld (nr. 888); licenties (nr. 908); munten (nr. 936); werken en herstellingen aan het Prinsenhof van Gent in de jaren 1441-1446 (nr. 969) en 1602-1609 (nr. 968); rechten op handelswaar te betalen aan de stad Gent (nr. 975), tol van Gent (nr. 1418), en nog veel meer.

Onze aandacht gaat in deze bijdrage uit naar de 15 cm dikke portefeuille met kwitanties betreffende de restauratie- en herstellingswerken aan het Prinsenhof in het begin van de zeventiende eeuw. In de periode 1602-1609 werden vele reparaties aan het Prinsenhof uitgevoerd, onder meer nadat op 27 maart 1606 (o.s.) een zware storm was voorbijgeraasd.
Zo werd het *camerkin* boven het kwartier van de vorst op het opperhof geplaveid, muren met witkalk bestreken, de deuren en de poort van het huis van de pages vervangen, de kelder gewit en geplaveid, klinken en sloten hersteld of vervangen, vensters gerepareerd. In 1607 werd *ghelaesmaekere* Adrian Smets betaald voor het leveren en herstellen van vensters in onder meer de keuken, de wijnkelder, de conciergerie, de fruitkelder, de galerie, het kwartier van Don Rodrigo, de zaal van de boogschutters, de kapel, de verschillende kamers (*neercamer*, *middelcamere*, *voorcamere*) en de paardenstallen.

Betalingen werden gedaan aan metselaars, dak-, ijzer- en schrijnwerkers, schilders en loodgieters. Bakstenen, rode pannen, blauwe steen en houten planken werden aangevoerd.

Niet alleen over het gebouw maar ook over de tuin en de motte, een eilandje met een kunstig aangelegde tuin, verschaffen de bronnen heel wat nuttige informatie. In 1603 werd de onderste cirkel van de motte met aarde gevuld. Meerdere posten betreffen ook de houten omwalling (*pillotage*) aan de motte. Het metselwerk aan de compartimenten ervan werd hersteld en ook het prieel werd onder handen genomen. Voor de aanleg van de paden voerde men zand aan met boten.

De Franse tuinman Gille de Roy ontving op 26 november 1607 150 florijnen voor het onderhoud van de tuinen en de motte van het Prinsenhof waaraan hij drie maanden had gewerkt. Diezelfde zomer had hij de tuin en motte van volgende planten voorzien: 1000 kornoeljehaagplantjes, 1000 notelaars, 600 pruimenbomen, 100 kweepeerplanten, 200 para-

dijsappelaars, 20 abrikozenplantjes, 12 kerselaars; 600 kornoeljeplanten, 40 kweepeerplantjes uit Portugal, 40 appelbomen van Koekelberg, perelaars, etcetera. In februari 1608 (n.s.) werden er 32 kriekelaars, 550 plantjes van paradijsappelen en pruimelaars aangekocht, samen goed voor 35 gulden.

Het motte-eiland moet er fraai hebben uitgezien met de vele bloemenvariëteiten. Er bloeiden verschillende soorten hyacinten, Turkse lelies, gladiolen, narcissen, anemonen, *dipcadi*, daglelies, *auriculus Ursy*, jasmijn, witte koekoeksbloem, twee rozelaars van Holland, blauwe en witte seringen. Naast deze lage beplanting vinden we ook liguster, hazelaar, witte, rode en blauwe kerselaar, levensboom (*arbor vitae*), amandelbomen en doornstruiken in de bronnen vermeld. Op de grachten kwaakten de duikeenden (*plongions*) er vrolijk op los.

In de *Archives départementales du Nord* van Rijsel wordt een plan van de heraanleg van het motte-eiland uit 1649 bewaard. Opvallend zijn daarop het geometrische patroon met heggen en in speciale vorm gesnoeide struiken.
Dankzij deze kwitanties kunnen we ons nu een duidelijk beeld vormen van de beplanting in het Prinsenhof in het begin van de zeventiende eeuw.

Lieve De Mecheleer
Archivaris Algemeen Rijksarchief

Edito

Een nieuw jaar, een nieuw begin... een goed moment om even te reflecteren over de aanpak in het archief.
Tien kleine negertjes! Dit onschuldige kinderversje is steeds meer van toepassing op het personeel van het Stadsarchief. Loopbaanvermindering, loopbaanonderbreking, afgelopen contracten: een scala aan mogelijkheden, maar de afwezigheden worden niet of nauwelijks vervangen.
Een tiental medewerkers staat in voor het uitgebreide takenpakket van het Stadsarchief.
Dat bewaart en ontsluit de archieven van de stedelijke administratie en stelt ze ter beschikking in de leeszaal, het selecteert de archieven in de administratie ter bewaring en vernietiging en ruimt zolders en kelders op, waarbij het archiefpersoneel zelf instaat voor de herverpakking en snelinventarisatie van verwaarloosd archief. Het archief bewaart en ontsluit prenten, foto's, glasnegatieven, stippelt een beleid uit voor de omzetting en het onderhoud van audiovisueel materiaal en werkt aan een beleid voor optimale preservatie en conservatie. Het aanvaardt schenkingen van privé-personen, bewaart de bedrijfsarchieven die het MIAT vroeger beheerde en voert een actieve acquisitiepolitiek ten aanzien van archieven van lokale verenigingen. Het legt een wetenschappelijke bewaarbibliotheek aan, ontsluit de boeken en schrijft mee aan de bibliografie van de Geschiedenis van Gent; het verleent zijn medewerking aan tentoonstellingen, geeft advies in de keuze van straatnamen, verzorgt reproducties voor derden en beantwoordt jaarlijks ettelijke mails met vragen over de geschiedenis van Gent. Het Stadsarchief richt echter ook zelf tentoonstellingen in, verzorgt rondleidingen en organiseert jaarlijks een opendeurdag.
Een zwaar programma en toch staat er in de nabije toekomst nog veel meer te gebeuren, waarbij de creatie van een volwaardig e-depot één van de belangrijkste uitdagingen wordt van de komende jaren.
Jo Van Herreweghe overloopt de belangrijkste doelstellingen die het archief wil gerealiseerd zien, een ambitieus programma, dat slechts mogelijk zal zijn met de enthousiaste hulp van vrijwilligers, stagiairs en medewerkers van het Project Alternatieve Sancties.

Annemie De Porre licht in een volgende bijdrage toe, hoe een netwerk tot stand kwam met andere Gentse archieven om op te treden bij rampen, het Calamiteitenplan.

En om de historisch geïnteresseerde lezer niet op zijn honger te laten zitten, starten we met de bijdrage van Lieve De Mecheleer, Archivaris Algemeen Rijksarchief, over het Gentse Prinsenhof in het archief van de Rekenkamers.

Mij rest uiteraard nog de taak u en uw familie, in naam van het bestuur van het GOF, een gelukkig jaar toe te wensen

Valérie Meillander

Grootse plannen

Het digitaliseringsproject - de fototheek.

Vanuit het Departement Cultuur werd ons gevraagd om voor het Stadsarchief een beleidsplan voor de periode 2008-2012 op te stellen. Dit beleidsplan werd nog niet goedgekeurd, maar toch willen we u de highlights ervan niet onthouden. De opmaak van een beleidsplan is een uitstekende gelegenheid om de denkoefening over de prioriteiten voor onze werking te maken. Ons personeelsbestand is beperkt, daarom is het uitermate belangrijk correct in te schatten wat er eerst moet gebeuren. We moeten ervoor zorgen dat onze inspanningen een optimaal effect hebben, zowel voor de interne werking van onze dienst, voor de Stad Gent waarvoor we werken en voor ons publiek.

Digitale zichtbaarheid

Aan onze zichtbaarheid werken op het internet is een eerste uitdaging. De jongste jaren zijn door eigen personeel, vrijwilligers en mensen met een alternatieve sanctie ontzettend veel records ingevoerd in het archiefbeheerssysteem *Dulle Griet*. Deze inspanning levert het voordeel op dat de leeszaalmedewerkers sneller kunnen opzoeken. Door allerlei technische problemen slagen we er niet in *Dulle Griet* voldoende consulteerbaar te maken voor het publiek, niet in de leeszaal en al helemaal niet op het internet. De invoer die in de periode 2005-2008 gebeurde, moet ook nog nagekeken en gecorrigeerd worden.

We willen tegen 2012 dat de bestaande inventarissen van het moderne archief en de inventarissen betreffende iconografie volledig ingevoerd in het archiefbeheerssysteem en ook gecorrigeerd zijn, om vervolgens al deze lijsten in pdf-formaat op de website van de stad Gent te plaatsen. De inventarissen van het moderne archief tellen 90 000 records, waarvan er 83 000 nog moeten ingevoerd worden en 7000 nog verbeterd.

Wat de iconografie betreft, is de *Atlas Goetghebuer* met zijn 8521 records quasi volledig ingevoerd. Dit geldt ook voor een aantal kleinere bestanden. De diversiteit aan lijstjes laat voorlopig niet toe om een raming te maken van alle in te voeren records.

We concentreren ons voorlopig op het moderne archief en op de iconografie want voor het oude archief hebben we nood aan een extra archivaris, die de oude reeksen wetenschappelijk inventariseert voor er aan invoer in Dulle Griet kan begonnen worden. De oude inventarissen inscannen en zo op het internet plaatsen is momenteel een optie waarover kan nagedacht worden.

Momenteel wordt ook gewerkt aan het aanvullen van de beschrijvingen in de databank die onder meer de ontsluiting vormt van de gescande foto's van de Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten. Heel binnenkort moet u al deze foto's op *www.beeldbankgent.be* kunnen consulteren.

Digitaal archiefbeheer

Reikhalzend en likkebaardend kijken naar wat het Stadsarchief Antwerpen doet op het gebied van digitale archivering in het *Den Bell-project*, mag ons niet demotiveren, integendeel. We kunnen bij het Antwerpse voorbeeld alleen maar baat hebben. Bij ons doet de kans om werk te maken van het dynamische archiefbeheer zich ook voor. De hele organisatie van de Stad Gent begint te voelen dat het noodzakelijk is om een degelijk beleid te hebben voor de digitale archivering. Hoe ordenen? Wat bewaren? Wat vernietigen? Hoe overdragen?

We staan hier niet alleen, het project *Digitaal Archiveren-DIA* past in een groter plaatje. Bij de dienst organisatieontwikkeling loopt het organisatiebrede project *BPM (Business Process Management)*, dat de volgende jaren alle processen en procedures van de werking van de Stad Gent in kaart brengt.Dit in het kader van Business Process Reengineering, administratieve vereenvoudiging, interne controle, optimalisatie van het organisatiemodel, het verkrijgen van een totaalbeeld van de werking van de stad, het creëren van een nuttig werkinstrument, de cultuur van permanente verbetering en de opmaak van een basis voor functionele analyses. In deze rij past zonder enige twijfel efficiënt documentbeheer. Door deze projecten met elkaar te verbinden krijgt het Stadsarchief de unieke kans om effectief informatiebeheersplannen op te stellen en te implementeren.

Digitaal depot

Tegelijkertijd moeten we zorgen voor de uitbouw van een digitaal depot. Het is nog niet helemaal duidelijk welke vorm zo een digitaal depot zal krijgen. We kijken opnieuw richting Felixarchief. De technische know how die daar opgebouwd wordt, is van onschatbare waarde voor ons. We leren uit hun voorbeeld wat we zelf moeten vragen aan de informatici. Op dit moment loopt een eerste deelproject van *Digitaal Archiveren-DIA*. Het departement Financiën zal als eerste een deel van zijn archief niet langer op papier, maar wel digitaal overdragen. Het gaat om elektronisch toegestuurde facturen, gescande facturen en om de grootboeken. Dit is een eerste oefening in de richting van een digitaal depot. We houden u zeker op de hoogte van de resultaten.

Archiefmedewerker Freddy Veranneman aan het werk in het depot van De Zwarte Doos.

Voor wie zijn we er?

We zijn er voor u, ons trouwe, geïnteresseerde publiek. En vanaf 2009 zijn we er ook voor kinderen. In oktober 2009 willen we, in samenwerking met onze partners van archeologie, een educatief pakket aanbieden dat aansluit bij de leerdoelen en de eindtermen van het lager onderwijs. We bereiken vandaag zeer weinig jongeren. De luttele groepen kinderen die wél De Zwarte Doos bezochten bleken gefascineerd te zijn door archiefstukken. Een aangepast programma voor kinderen zal onze drempel verlagen en de toekomstige beheerders van het erfgoed verwelkomen.

Met wie doen we het?

Met een ploeg van tien vaste medewerkers, evenveel vrijwilligers, stagiairs van diverse opleidingen en enkele alternatief gestraften.

Calamiteitenplan in het Stadsarchief van Gent

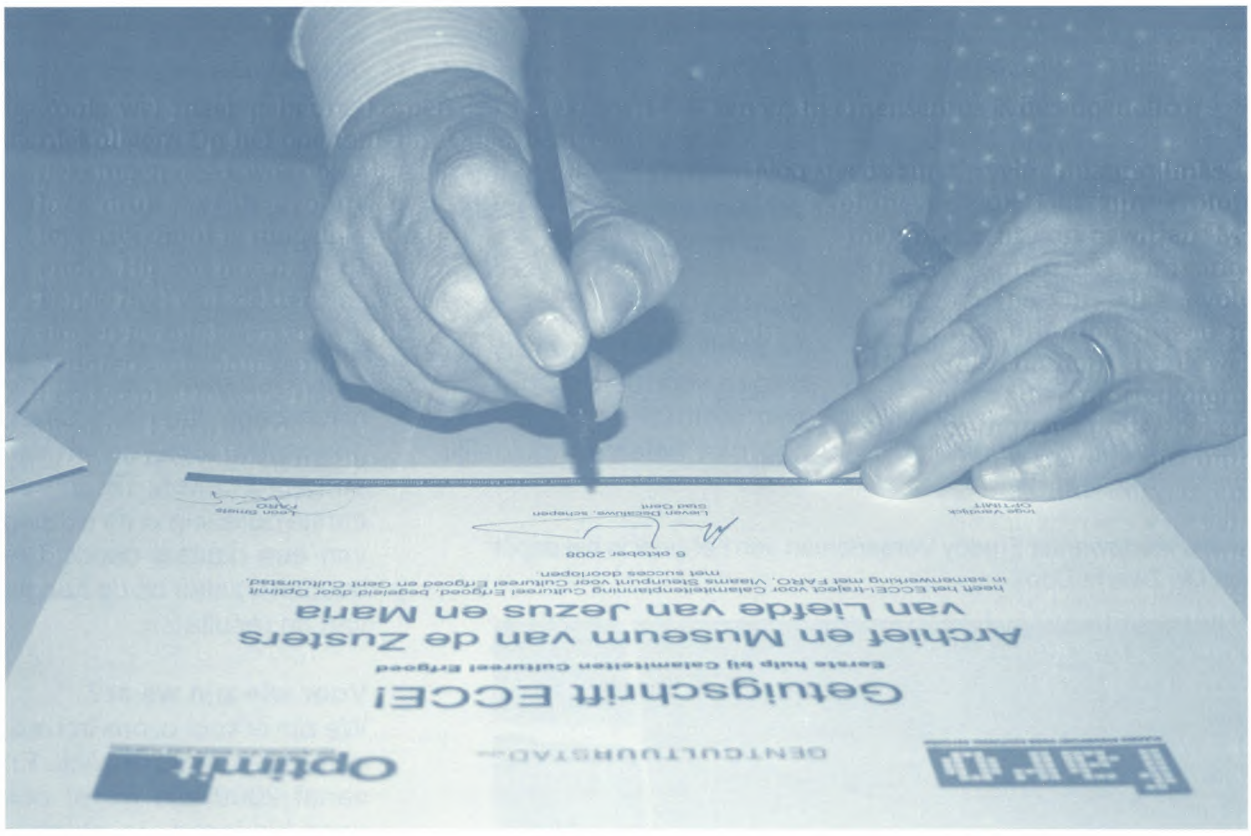

De ondertekening van het getuigschrift in De Zwarte Doos op 6 oktober 2008.

Een ramp? Als een struisvogel met zijn kop in het zand denkt ieder van ons liever niet aan wat allemaal kan gebeuren.
Een verzekering heb je maar nodig wanneer zich een ramp voordoet. Waar de verzekeringsagent je thuis wel op de risico's wijst, is de verantwoordelijkheid in een instelling veel diffuser.
Een ramp in een andere instelling schrikt wel even de geesten op, de goede voornemens nemen weer de bovenhand maar de berg werk wordt vooruitgeschoven wegens zoveel andere en meer dringende vraagstukken.
Gelukkig gaven de stedelijke erfgoedcellen en FARO, Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed, de archieven en bewaarbibliotheken van Gent en Leuven de kans om in een gezamenlijk project te stappen rond preventie- en calamiteitenplannen. Het project kreeg de naam *Ecce!*, wat niet alleen betekent *Eerste hulp bij calamiteiten van Cultureel Erfgoed,* maar evenzeer verwijst naar de Latijnse betekenis *Ziedaar* wat wijst op de bereidheid om collega-instellingen bij te staan. Meestappen in het traject was niet vrijblijvend: er was nood aan geld en tijd. De bereidheid van de directie om hieraan permanente aandacht te besteden zou neergeschreven worden in een beleidsplan.
Onder begeleiding van het bedrijf *Optimit Security Consultants* werd in vier sessies de opmaak van het calamiteitenplan aangepakt: verzamelen van plattegronden met technische gegevens (brandblusapparaten, elektriciteitskast, gasaansluiting), risicoanalyses, organisatie van interne en externe interventieploegen, samenstellen van een prioriteitenlijst in geval van evacuatie van de collectie, adressenlijsten van firma's en restaurateurs, transport, depotruimte, leren de regie van een ramp zoveel mogelijk in eigen handen te houden (pers, hulpdiensten), brandoefeningen en EHBO organiseren...
Maar veiligheid stopt niet

De officiële voorstelling van het project in De Zwarte Doos op 6 oktober 2008.

bij het opstellen van een calamiteitenplan: gebouwen vragen aandacht, mensen veranderen van werkvloer, de wetgeving wijzigt, firma's verhuizen, producten veranderen.
Daarin schuilt nu net de kracht van het traject: samen sterk. Remco Campert schreef ooit deze mooie regel over verzet: jezelf een vraag stellen/daarmee begint verzet/en dan die vraag aan een ander stellen. Vervang 'verzet' door 'veiligheid' en je vangt de essentie van een calamiteitenplan. Ervaringen worden uitgewisseld, maar er worden vooral veel vragen gesteld. Vragen die nu logisch lijken, maar die we ons nooit stelden. Simpele vragen: waar staat de waterkraan, wat gaan we doen als het brandt, hoe loodsen we iedereen veilig naar buiten? De samenwerking met de hulpdiensten, zowel politie als brandweer, zijn essentieel. Rechtstreekse contacten leveren snelle antwoorden in de wirwar van een stadsadministratie.
Tijdens de vijfde sessie ging de aandacht vooral naar het onderhouden van het ontstane netwerk. Hoe houden we de adressenlijsten actueel? Wie neemt hierin de organisatie van het *Ecce!*-forum over? Hoe kunnen we hulp organiseren over de grenzen van de eigen instelling heen? Goede wil alleen volstaat niet. Een echt netwerk vraagt om een juridische structuur, waar de enthousiaste collectiehulpverleners verzekerd kunnen optreden.
Op 6 oktober werd de officiële lancering van het *Ecce!*-netwerk voorgesteld in Gent in aanwezigheid van Schepen De Caluwé. Elk van de instellingen kreeg een getuigschrift van deelname aan het traject. Een hart onder de riem om het netwerk levend te houden!

Annemie De Porre

Onze ereleden

Mw. Hilda Coppejans-Desmedt,
Gent

Dhr. Yves de Hemptinne,
Nazareth - Eke

Mw. Christine Duthoit,
Gent

Dhr. Gontran Ervynck,
Gentbrugge

Dhr. en Mw. Goudet-Hemelaer,
Gent

Mw. Griet Maréchal,
Gent

Mw. Maria-Rolanda Negroni,
Gent

Dhr. Daniël Neyt,
Gentbrugge

Mw. Rita Passemiers,
Gent

Dhr. René Peeters,
Gentbrugge

Dhr. Polydoor Veldeman,
Waasmunster

René & Bénédicte Vermeir,
Gentbrugge

Opendeurdag

colofon

@rchieflink is de driemaandelijkse nieuwsbrief van 't Archief. Gent on Files, een ondersteunende vzw voor het Stadsarchief van Gent

Het abonnement is begrepen in de lidmaatschapsbijdrage: 15 *euro* individuele leden, 18 *euro* gezin, 25 *euro* steunende leden en 250 *euro* ereleden.
Een los nummer kost 5 *euro*.
Rekeningnummer: 000-3252077-55

Projectrekening Koning Boudewijnstichting "voor een betere conservatie van de charterverzameling": 000-0000004-04 met mededeling 'L82195 - 't Archief Gent on Files vzw; een fiscaal attest vanaf 30,00 euro.

Adres GOF
p.a. De Zwarte Doos Stadsarchief,
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
Tel (09)266 57 60
E-mail stadsarchief@gent.be
Website: www.archieflink.centerall.com

Coördinatie en eindredactie
Valérie Meillander
Christine Duthoit

Verantwoordelijke uitgever
Griet Maréchal, Visserij 11,
9000 Gent

ISSN - nummer: 1376-2966

Foto's:
Storm Calle, tenzij anders vermeld.

Vormgeving
Evé Grafica - Erika Vanderstockt,
Gent, GSM: 0486/51.78.88

Druk
J. Verbeke, Gent

Inhoud

- Het Prinsenhof in het archief van de Rekenkamer 1
- Edito 3
- Grootse plannen 4
- Calamiteitenplan in het Stadsarchief van Gent 6
- Link 8